

УДК 342-047.44(422)
DOI <https://doi.org/10.32840/pdu.3-1.9>

Я. В. Якимович

аспірант кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
Ужгородського національного університету

АНТРОПОЦЕНТРИЗМ У ДЕРЖАВНІЙ ВЛАДІ: КОНСТИТУЦІЙНИЙ ОГЛЯД ЕМПІРИЧНИХ ФАКТІВ ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ В УКРАЇНІ

Україна після розпаду Радянського Союзу обрала напрям розвитку демократичної держави, який передбачає плюралізм економічних, культурних та політичних поглядів, свободу доступу до публічної влади, свободу розвитку. У результаті такого вибору набувають значення механізми, які крізь призму багатогранності підходів сприяють спільному прийняттю рішень або індивідуальному впливу на всі державні процеси. Такі механізми мають конституційне закріплення. Норми конституційного права, які їх регулюють, носять антропоцентричний характер, оскільки надають представникові публічної влади можливість реалізації своїх здібностей у публічних процесах або об'єднують погляди різних напрямів для спільного рішення чи позиції розвитку.

До таких механізмів можна віднести коаліцію в парламенті, свободу у прийнятті рішення президентом у військовому секторі та в міжнародній політиці, застосування права «вето» до законодавства, виступи (доповіді та звернення), гарантії щодо забезпечення належних умов праці та інше.

Антропоцентричність, яка притаманна сучасному конституціоналізму, найефективніше може бути проаналізована крізь спектр емпіричних фактів, тобто подій державотворчого значення, які мали місце завдяки людському чиннику представників органів державної влади під час виконання покладених на них функцій. Юридичною основою такого аналізу має бути дослідження нормативної бази конституційного права, яка б дала характеристику кожного з емпіричних фактів.

Такий підхід може забезпечити обґрунтування антропоцентризму як явища конституційного права та конституціоналізму в цілому. Його використання допоможе об'єднати норми за новим критерієм – антропоцентричним характером, зазначити нові способи удосконалення нормативної бази з урахуванням людського чинника, а також прогалити, притаманні конституційному регулюванню. Не можна не звернути увагу на ймовірність того, що описуване явище конституціоналізм зуміє відповідати як тенденційним потребам сучасного суспільства, так і майбутнім викликам, оскільки держава та її розвиток завжди знаходитиме свою основу у повсякденній праці людини, її вміннях, знаннях, навичках та досвіді.

Ключові слова: антропоцентризм, емпіричні факти, державотворчі процеси, конституційна основа, людський чинник.

Постановка проблеми. Розвиток сучасних державотворчих процесів у демократичних країнах пріоритетно спирається на конституційне врегулювання публічно-владних відносин. Перш за все це пов'язано з тим, що фундаментальні правила та принципи функціонування в своїй основі базуються на нормах конституційного права.

На відміну від тоталітарної та авторитарної форми державного режиму, інститути на демократичних засадах функціонують не як механізм, що схильний до

зношення та занепаду, а як організм, який може розвиватися та відновлюватися. Існування цього організму можливе тільки за рахунок потенціалу добре підготовленого та кваліфікованого працівника.

Проте виникає ключове питання про конституційні основи застосування людського чинника та взаємозв'язку норм конституції і емпіричної державотворчої поведінки. Така точка зору відкриває нові шляхи для вдосконалення та розвитку сучасного конституціоналізму.

Аналіз останніх досліджень. Матеріал, викладений у цій статті, базується

на широкій базі джерельної літератури. До цього інструментарію належать як наукові праці, так і публіцистика, пов'язана із державотворчими процесами в незалежній Україні. Сюди можна віднести аналітичні видання, автобіографічні трактати та архіви подій.

Мета та завдання дослідження.

Основна мета та завдання дослідження – продемонструвати зв'язок між рішеннями, діями, подіями та їхнім конституційно-нормативним обґрунтуванням. Емпіричні факти, наведені в дослідженні, вважаємо доречним класифікувати за критеріями: *коаліції (згоди), рішення, права «вето», виступи, особистість та активність*. Відображення нормативного фундаменту Основного Закону та людського чинника, що на ньому ґрунтується, допоможе вибрати шлях розвитку з упровадженням досконаліших напрацювань у конституційному праві, які б краще відповідали вимогам та потребам сучасного суспільства і його майбутнього.

Виклад основного матеріалу. Аналіз антропоцентризму в конституціоналізмі України варто розпочати з того, в яких умовах створювалася Конституція України та в який спосіб людський чинник вплинув на її прийняття.

Згода (коаліція). Конституція нашої країни почала розроблятися першим скликанням Верховної Ради України або 12 скликанням Верховної Ради УРСР. Від початку роботи над проектом до прийняття Конституції було розглянуто чотири офіційні версії та багато неофіційних, котрі пропонувалися різними політичними силами [16, с. 87].

Перший Президент України Леонід Кравчук зазначав: «Верховна Рада 12 скликання була справді незвичайним явищем. Уявіть собі залу, де змушені співпрацювати один з одним номери компартійної ієрархії та люди, які ще зовсім недавно були засуджені за антикомуністичні позиції» [16, с. 84].

У процесі прийняття Конституції другим скликанням Верховної Ради України відбувалася конфронтація демократичних та соціалістичних сил, що гостро ускладнювало процедуру прийняття Основного Закону. З огляду на ці події Леонід Кучма видав указ про винесення 25 вересня 1996 року проекту Конституції України

на всеукраїнський референдум. Однак проект цієї Конституції був попереднім та відрізнявся від тієї, котру планували прийняти. Конституція, винесена на референдум, передбачала двопалатність парламенту та його перейменування в Народні збори, що призвело б до нових виборів Верховної Ради України. У результаті указу Президента України парламент вирішив прийняти заплановану Конституцію України упродовж одного засідання, що дало початок «конституційній ночі». 28 червня 1996 року о 9 год. 18 хв. Верховна Рада України 321 голосом ухвалила Конституцію України [11, с. 34-35].

На період описаних вище подій не було конституційної норми, котра б врегулювала проблему конфліктних відносин у парламенті. Необхідний механізм коаліції в конституційному законодавстві України був запроваджений тільки в 2006 році згідно із Законом України № 2222-15 від 08.12.2004 року. Він ґрунтується на частині 6 статті 83 Конституції України. Наявність коаліції в парламенті допомагає ефективно узгоджувати різні точки зору та досягати результативніших рішень [3].

У розвитку молодого України роль людського чинника глави держави часто виконувала важливу, якщо не ключову, роль у державотворчих *рішеннях*. На початку 90-х рр. Україна, зазначає С.В. Юрченко, опинилася у ситуації, коли формувалися механізми «цивілізованого розлучення» республік і світового позиціонування незалежної України; забезпечення міжнародного визнання держави та створення її позитивного іміджу; вирішення питань про ліквідацію ядерного потенціалу СРСР; вироблення основ міжнародної політики з урахуванням нейтрального статусу і міжнародного євровибору. Із цього приводу Л. Кравчук аргументував: «Я стояв на тому, що наша країна має бути позаблоковою і без'ядерною. Це і було записано в Декларації про державний суверенітет. Після цього я мав намір ухвалити закон про державний нейтралітет, домагатися визнання нашого нейтрального статусу в ООН. Планував залучитися гарантією ядерних наддержав відносно ядерної цілісності України, щоб на нас ніколи не було ніякого тиску». Щодо зброї, то він акцентував: «Ми окремо

виділили стратегічні збройні сили, в які увійшов і Чорноморський флот. Ці сили, у тому числі ті, що знаходилися на території України, були підпорядковані СНД, а по суті – Росії. Україна не могла управляти ракетами, управління було в Москві. Америка страшно боялася цих ракет, тому що всі боєголовки в Україні були націлені на США. А у нас було 175 ракет. Що з ними робити? Тому про зброю я не шкодую: на той момент це було єдине правильне рішення» [18, с. 130-131].

Непростою ситуацією став територіальний конфлікт із Росією, яка в 2003 році почала споруджувати дамбу від Тамарського півострова до о. Тузла. Л. Кучма, перебуваючи у Латинській Америці, повернувся до України та видав указ, який стосувався того, що порушення територіальної цілісності спричинить за собою відповідні дії з боку Ради національної безпеки, Комітету державної прикордонної служби, Міністерства оборони України та Служби безпеки України. Також передбачалася ймовірність звернення України до НАТО, ООН, ОБСЄ і ядерних держав-гарантів суверенітету України та посилання на Меморандум гарантій безпеки у зв'язку з приєднанням до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (1994 р.).

Трохи згодом, 23 жовтня Президент України Л. Кучма зателефонував Президенту Росії. Після тривалої розмови будівництво дамби було припинене, а ескалація конфлікту завершилася. Наступні дії, пов'язані із цією ситуацією, мали врегульовуватися на рівні прем'єр-міністрів [4, с. 45-46].

Нині рішення цього характеру можуть бути прийняті на підставі двох статей Основного Закону, що мають антропоцентричні основи. З одного боку, це пункт 3 статті 106, згідно з яким Президент України здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори (частина із них згідно зі статтею 9 Конституції України потребує ратифікації парламентом), а з іншого – пункт 17 статті 106, який передбачає здійснення Президентом керівництва у сфері національної безпеки та оборони держави [3].

Хоча часто бувають і менш позитивні приклади впливу на державотворчі про-

цеси. Одним із таких є застосування права вето Президентом України під час прийняття Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» від 26 лютого 2006 р. Актуальність цього Закону зумовлювалася кількістю рішень: від 1997 по 2004 рр. Європейський суд виніс 23 рішення, а протягом одного тільки 2005 р. – 120 рішень.

Перший варіант цього Закону був прийнятий Верховною Радою України 11 липня 2001 року. Вже 4 серпня Президент України його повернув зі своїми пропозиціями для повторного розгляду. 29 листопада 2001 року парламент прийняв закон (341 голос) із врахуванням зазначених пропозицій. Глава держави повторно не підписав цей документ та повернув його 28 грудня 2001 р. з новими пропозиціями для повторного розгляду. 2002 р. Парламент України постановив прийнятий 29 листопада 2001 р. закон направити Президенту України для підписання та офіційного оприлюднення протягом 10 днів. Однак 22 серпня 2002 року Президент України надіслав пропозицію відхилити закон як такий та аргументував це внесеними змінами до ст. 4, 8, 9, 10, 13 (ці зміни стосувалися законодавчої техніки та української граматики), котрі не були передбачені його пропозиціями, тому згідно з рішенням Конституційного Суду України від 7 липня 1998 р. це дало йому право повернути закон. Ця процедура тривала протягом кількох років і завершилася аж 23 лютого 2006 року, коли закон був прийнятий [17, с. 182-183].

Застосування права вето Президентом України здійснювалося на підставі пункту 30 статті 106 Конституції України, згідно з яким глава держави володіє цим правом щодо прийнятих парламентом законів із наступним поверненням їх на повторний розгляд. Варто також зауважити, що для запобігання зловживанню правом вето в Конституції частиною 4 статті 94 запроваджено обов'язок Президента підписати закон після повторного розгляду та підтримки його двома третинами від конституційного складу парламенту. Якщо Президент такий закон не підписує, то акт невідкладно

оприлюднюється Головою парламенту та опубліковується за його підписом [3].

Велике значення мають *доповіді та звернення* президентів. Підготовка послань здійснюється на основі пропозицій та матеріалів щодо розв'язання наявних проблем. Ці документи надаються Урядом України, Радою національної безпеки та оборони України, міністерствами, центральними та місцевими органами виконавчої влади, науковими закладами, вченими та фахівцями. Текст послань набуває сили офіційного документа та має враховуватися в діяльності державних органів [15, с. 459]. У посланні Президента України до Верховної Ради України щодо місцевого самоврядування у 2011 році було ініційовано розробку концепції регіональної політики, а 2012 року окреслено ідеї реформи інститутів влади, надання районним та обласним радам права утворювати виконавчі комітети, реформувати місцеві державні адміністрації на контролюючо-наглядові органи [13, с. 371].

Виступи Президента врегульовуються пунктом 2 статті 106 Конституції України, згідно з яким Глава держави звертається із посланнями до народу та із щорічними і позачерговими посланнями до парламенту про внутрішнє і зовнішнє становище України [3].

Класифікацію за критерієм *активність та особистість* варто почати з ролі людського чинника в судовій владі, приклади якої були описані в посібнику для суддів «Бути суддею». Наведений досвід суддів можна інтерпретувати як випадки, коли особистісні характеристики суддів та їхній вибір дає змогу ефективно застосувати законом передбачені гарантії та захист своїх прав. «В одній зі справ усі члени колегії отримали реальні погрози від сторони у разі вирішення спору не на її користь. Приймати рішення було складно як з огляду на погрози, так і з огляду на майбутнє рішення касаційної інстанції. Однак усі судді, члени колегії, зрештою, зійшлися на такому: прийняття рішення на підставі погроз жодним чином не гарантуватиме їм безпеку, але прийняття законного рішення на підставі переконання гарантуватиме можливість подальшого захисту і право на відстоювання

своєї позиції» [2, с. 73-74]. Діяти відповідно до закону для судді виступає єдиним правильним шляхом. «Коли виникали спроби тиску з боку голови суду, – розповідає суддя, – важливо було зробити так, як велів закон і цього виявлялося досить» [2, с. 76]. Згідно зі статтею 129 Конституції України суддя під час здійснення правосуддя керується верховенством права, але використання цієї норми також потребує і самостійного (внутрішнього) розуміння справедливості [3]. Спогади порад старших суддів молодій колезі: «...будь завжди чесною з собою, вирішуй так, щоб ти відчувала, що це була справді твоя позиція... .. ти зможеш її обґрунтувати» [2, с. 81]. Окрім наведеної вище статті, для суддів передбачено також інші норми антропоцентричного характеру – це гарантії забезпечення належних умов праці. До конституційно-правової основи наведених прикладів можна віднести частину 2 статті 126, яка передбачає, що вплив на суддю в будь-який спосіб заборонений, та частину 4 статті 126, котра захищає суддю від відповідальності за ухвалене ним судове рішення (за винятком вчинення злочину чи дисциплінарного проступку). Таким чином, тут переплітаються елементи проявів людського чинника та норми Основного Закону [3].

Також є низка прикладів антропоцентризму в державотворчих процесах, які або не можуть бути врегульовані законодавством за своєю природою, або є прогалина, пов'язана з їхньою наявністю в конституційному законодавстві.

Витривалість народних депутатів Українського парламенту часто вимагала надзусиль. Наприклад, Михайло Сирота під час прийняття Конституції України, будучи основним доповідачем, став героєм «конституційної ночі». Йому довелося вистояти фізично та морально впродовж 24 годин, обговорюючи кожну статтю Основного Закону України [8].

Микола Княжицький, будучи Головою Комітету з питань культури та духовності Верховної Ради України, під час прийняття Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», подібно до М. Сироти, виконував функцію основного доповідача.

Для належного прийняття цього закону потрібно було розглянути 2082 поправки. Нерозгляд цих поправок міг би призвести до скасування цього акта у зв'язку з порушенням процедури. Так сталося із Законом України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 року. Основному доповідачеві довелося вистояти близько 2 місяців (від 28 лютого – 25 квітня) для обговорення та відповідей щодо всіх поправок [12; 6]. Моральна складність полягала у провокаційному підході, котрий використовувався опозиційними силами. Витривалість цих депутатів складно врегулювати нормами конституційного законодавства, але без неї не могли також бути прийняті важливі для України нормативні акти.

Петро Олексійович Порошенко – п'ятий Президент незалежної України, випускник Київського інституту міжнародних відносин, є одним із кращих прикладів впливу антропоцентричного чинника на державотворчі процеси [14]. Отримавши перемогу на виборах 2014 року, він узяв на себе відповідальність за країну із дуже низькими бюджетними показниками, слабкою армією та міждержавним військовим конфліктом на Сході країни. Становище держави підтримувалося активністю волонтерів та звичайних громадян. Водночас протягом п'яти років свого правління П. Порошенкові вдалося: отримати безвізовий режим до країн Європи, який почав діяти 11 червня 2017 року; підписати політичну, а згодом і економічну частину Угоди про асоціацію України з Європейським Союзом; консолідувати зусилля світової спільноти для запровадження санкцій та ізоляції країни-агресора. Окремий напрям роботи був скерований на модернізацію армії, котру від 2014 року довелося формувати з фундаменту. У 2018 році Збройні сили України увійшли до топ-10 кращих армій Європи та посіли 29-ту позицію у світовому рейтингу. Щороку війська забезпечуються високоточною зброєю та оснащенням із 20 країн світу. У внутрішній політиці зусиллями Президента України було розпочато та продовжено реформи у судовій, медичній, пенсійній сфері та реформу децентралізації (місцеве самоврядування)

і поліції. Створено нову систему електронного декларування та розпочато перемовини про перемир'я на Сході України [1].

Олег Медведєв, позаштатний радник Президента України, у інтерв'ю з Н. Влащенко описував П.О. Порошенка як дуже працьовиту людину: «...його робочий день може тривати 18 і більше годин та завершується пізно вночі» [7]. Його досвід, знання, вміння та навички давали змогу досягти високих результатів. Незважаючи на невдачі, які спіткали п'ятого Президента України наприкінці його терміну перебування, був організований мітинг під назвою «Дякую, Петре». На цьому заході охочі могли особисто подякувати за масив роботи, виконаний під час президентства П.О. Порошенка у дуже складних обставинах [19].

Виконання главою держави своїх обов'язків носить комплексний характер та передбачає застосування найрізноманітніших повноважень, частина з яких урегульована, крім Конституції (ключові п. 2, п. 17, п. 18 ст. 106 Конституції України), іншими джерелами права [3]. Найважливішим у цьому разі є те, що, надаючи особі багатогранний інструментарій повноважень, до неї на конституційному рівні не застосовується жодних вимог, пов'язаних з освітою.

У контексті порушеного питання слід зауважити, що застосування вимог до освіти до посади президента мало б наслідком зменшення ступеня демократичності і доступності до представницького інституту. Проте варто також зазначити про необхідність проходження певного роду вишколу майбутнього глави держави перед набуттям повноважень та конституційною фіксацією цього механізму. У майбутньому це дало б змогу ефективніше застосовувати президенту свої функції.

Окремої уваги заслуговує призначений 18 лютого 2015 року заступник Міністра економічного розвитку і торгівлі України Максим Нефьодов. До цього часу, маючи вищу освіту за спеціальністю «економічна теорія», він працював віце-президентом, а пізніше директором інвестиційно-банківського департаменту «Dregion Capital». Згодом став керуючим директором українського офісу фонду прямих інвестицій

«Icon Private Equity» [9]. Володіючи досвідом роботи з інвестиційним капіталом, знанням економічної теорії та будучи прихильником сучасних підходів до ведення бізнесу, М. Нефьодов, як зазначають ЗМІ, став автором та натхненником тендерної платформи «Прозоро». Платформа дає змогу проводити продаж та закупівлю державного майна на чітких та загальнодоступних умовах, що стало можливим завдяки інтернет-технологізації цих процесів. «На державній службі ти маєш можливість вплинути на життя, роботу та успіх сотень тисяч і мільйонів людей. Ми всі на держслужбі до цього (впливу) дотичні більшою чи меншою мірою», – зазначив автор платформи під час інтерв'ю [5].

М. Нефьодова можна порівняти із Лораном Фабіусом, представником Уряду Франції. У своїй праці Ф. Олланд виокремлює цього міністра закордонних справ, котрий у доповідях демонстрував підкреслену елегантність, висловлювався чітко, говорив довго, прикрашуючи фрази легким гумором. Але найголовніше те, що він деталізував питання про внутрішнє становище окремих країн. Це у поєднанні із тривалістю доповіді свідчить про працьовитість міністра [10].

На фоні прикладів міністра закордонних справ Франції та заступника Міністра економічного розвитку та торгівлі України слід зупинитись на недоліках більшості конституцій сучасних країн, де Україна не є винятком. У багатьох із них не відображено вимог конституційної дієздатності для членів уряду. Викладені норми врегульовують відносини набуття повноважень керівників урядів, їх членів, самі повноваження та роль у системі стримування і противаг гілок влади. Вважаємо, що вимоги до освіти (стажу роботи) для членів уряду важливі так само, як і для суддів у судовій гілці влади, для котрих вони передбачені. Працівники виконавчої гілки влади здійснюють реалізацію не менш важливих повноважень, професіоналізм у цих напрямках відіграє ключову роль для розвитку всіх галузей функціонування держави. Фундаментальне (конституційне) закріплення вимог щодо освіти, стажу чи кваліфікації дозволить ефективніший розвиток всього державного

організму. У таких прикладах, власне, і полягає антропоцентричний складник сучасного конституціоналізму.

Висновки. У результаті дослідження нами чітко була проведена паралель між згодою, рішеннями, правом «вето», виступами та їхнім нормативним урегулюванням на рівні Конституції України. На підставі наведених зв'язків можемо чітко простежити взаємодію між державотворчими подіями і нормами, які, дозволяючи реалізовувати людський чинник, носять антропоцентричний характер. Завдяки антропоцентричному характеру норми надають свободу державному службовцеві застосовувати свій людський потенціал для розвитку держави.

Проте ще одним результатом проведеної роботи можна вважати виведення окремих напрямів конституційного регулювання. Їхній поділ зводиться до тих, які не можуть носити нормативного регулювання антропоцентричного характеру (стійкість у разі обговорення важливих законів), та тих, які мають прогалини в його визначеності (вимоги цензів до членів уряду).

Список використаної літератури:

1. Боднар Н. Досягнення і провали Порошенка: що зробив Президент для України за 5 років. *24 канал*. 2019. URL: https://24tv.ua/petro_poroshenko_yak_prezident_ukrayini_dosyagnennya_provali_zh_5_rokiv_n114474.
2. Денисенко Л., Сироїд О., Фадєєва І., Шаповалова О. Бути суддею. Київ : ТОВ «Друкарня «Бізнес поліграф», 2015. 216 с.
3. Конституція України. Суми : ТОВ «ВВП Нотіс». 2017. 56 с.
4. Ільченко А.П. Кредо «Україна – не Росія» у діяльності Л.Д. Кучми у формуванні зовнішньополітичної лінії України під час розв'язання конфлікту навколо о. Тузла. *Інститут Президента України в системі державної влади України: матеріали наукової конференції*. 2014. С. 45-48.
5. Максим Нефьодов. *Рандеву*. 2017. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=a2h9WejjMPI>.
6. Масенко Л. Оточення Порошенка і війна з Росією. Яка доля чекає законопроект про державну мову? *Радіо Свобода*. 2018. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/29596780.html>.

7. Медведєв Олег. *HARD з Влащенко*. 2019. URL: <https://zik.ua/tv/video/202257>.
8. «Михайло Сирота плакав, коли Конституцію нарешті ухвалили», – Кендзьор. *Радіо Свобода*. 2016. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/27825582.html>.
9. Нефьодов Максим Євгенович. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. 2019. URL: <https://is.gd/rtIIJn>.
10. Олланд Ф. Уроки влади: мемуари / пер. з франц. Є. Марічева; примітки Я. Ковалю; художник-оформлювач О. Гугалова-Мешкова. Харків : «Фоліо», 2019. 444 с.
11. Орхіз М.П., Єзеров А.А. Конституція України діє, конституційні перетворення тривають (до 15-ї річниці Конституції України). *Наукові праці НУ ОЮА*. 2011. С. 28-46.
12. Парубій підписав Закон про українську мову. *Інтерфакс Україна*. 2019. URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/political/587132.html>.
13. Перегуда Є.В. Взаємодія Президента України та місцевих органів виконавчої влади: еволюція політико-правових засад. *Інститут Президента України в системі державної влади України: матеріали наукової конференції*. 2014. С. 368-373.
14. Порошенко Петро Олексійович. *Вікіпедія: вільна енциклопедія*. 2019. URL: <https://is.gd/mQaFFK>.
15. Слінченко Л.В. Конституційні повноваження Президента України у сфері законодавчої влади. *Інститут Президента України в системі державної влади України: матеріали наукової конференції*. 2014. С. 456-460.
16. Соловйова Ю.О. Ухвалення Конституції України як вияв діалектики інтересів різних політичних сил. *Наукові праці*. Том 54. Випуск 41. *Політичні науки*. 2006. URL: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2006/54-41-17.pdf>.
17. Шкрум А.І. Окремі питання виконання рішень Європейського суду з прав людини. *Університетські наукові записки*. 2008. № 3. С. 180-185.
18. Юрченко С.В. Зовнішньополітичні виклики державі в баченні президентів України, 1991-2012 рр. *Інститут Президента України в системі державної влади України: матеріали наукової конференції*. 2014. С. 129-134.
19. Яременко Н. Тисячі українців подякували Петру Порошенку за п'ять років президентства. *Голос України*. 2019. URL: <http://www.golos.com.ua/article/316392>.

Yakymovych Ya. Anthropocentrism in state government: constitutional overview of empirical facts of state government in Ukraine

After the collapse of the Soviet Union, Ukraine has chosen a direction of a democratic state development, which envisages pluralism of economic, cultural and political views, freedom of access to public power, freedom of development. As a result of this choice, mechanisms are acquired that, through the prism of multifaceted approaches, contribute to joint decision-making or individual influence on all state processes. Such mechanisms have a constitutional fixation. The rules of constitutional law that regulate them have anthropocentric nature, as they give the public authority a chance to exercise their abilities in public processes or combine views of different directions for a joint decision or position of development.

Such mechanisms include coalition in parliament, freedom of decision-making by the president in the military sector and in international policy, the application of the veto right to laws, speeches (reports and appeals), guarantees of ensuring proper working conditions, and more.

The anthropocentricity inherent in modern constitutionalism can most effectively be analyzed through the prism of a range of empirical facts, that is, events of state-making significance that have taken place because of the human factor of representatives of public authorities in the performance of their functions. The legal basis for such an analysis should be a study of the constitutional law articles that would characterize each of the empirical facts.

This approach can provide justification for anthropocentrism as a phenomenon of constitutional law and constitutionalism in general. Its use will help to unify the norms by the new criterion – anthropocentric nature, point out new ways of improving the normative base taking into account the human factor, as well as the gaps inherent in constitutional regulation. It is necessary to pay attention to the possibility that due to the described phenomenon, constitutionalism will be able to meet both – the current needs of modern society and the future challenges, since the state and its development will always find its basis in everyday work of man, his skills, knowledge and experience.

Key words: *anthropocentrism, empirical facts, state-forming processes, constitutional basis, human factor.*